

KS. STANISŁAW ŁABENDOWICZ

WYCHOWANIE CHRZEŚCIJAŃSKIE W KATECHEZIE SZKOLNEJ

Katecheza jest wychowaniem w wierze, a realizuje się przez nauczanie i świadectwo. Jest ukierunkowana na rozwój człowieka w wierze, a jednocześnie ma być miejscem dialogu Kościoła ze współczesnym człowiekiem. Jej obecność w szkole świadczy, iż w procesie nauczania i wychowania docenia się znaczenie zasad i ideałów chrześcijańskich, które znajdują się u podstaw kultury europejskiej. Wychowanie chrześcijańskie w katechezie szkolnej pozwala doskonale akcentować przeżycia religijne, podtrzymuje i ubogaca tradycje patriotyczne, a więc wspomaga proces wychowawczy. Ważną rolę pełni w tym właśnie prawda zawarta w Objawieniu przekazywanym w Biblii oraz w tradycji chrześcijańskiej¹. Z przykazaniem miłości Boga i bliźniego ma wprowadzać umiejętność braterskiego współżycia, współdziałania i nawiązywania dialogu. Szczegółne zadanie, jakie stawia się katechezie w szkole, dotyczy poznania osoby Jezusa Chrystusa, Jego Dobrej Nowiny o zbawieniu, a także tradycji chrześcijańskiej. Dlatego też, jak zauważa św. Jan Paweł II, „Człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca [...] – musi ze swym niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią przybliżyć się do Chrystusa” (RH 10). Potrzeba zatem odniesienia różnych aspektów życia ludzkiego do osoby Jezusa Chrystusa, gdyż to pozwala w pełni rozwijać dojrzałą osobowość katechizowanego.

Ks. dr hab. STANISŁAW ŁABENDOWICZ – prof. KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Katedra Katechetyki Integralnej, Instytut Teologii Pastoralnej i Katechetyki, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin; dyrektor Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezji Radomskiej; e-mail: slabendowicz@wp.pl

¹ Por. J. BAGROWICZ, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży – źródła i cele*, Toruń 2000, s. 111.

1. POJĘCIE WYCHOWANIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Pojęcie „wychowanie” jest wieloznaczne i różnie interpretowane. Utożsamia się go z katechezą, wychowaniem chrześcijańskim lub wychowaniem do wiary². Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Soboru Watykańskiego II *Gravissimum educationis* podaje, że wychowanie chrześcijańskie „zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej ostatecznego celu, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorośnie, będzie brał udział” (DWCH 1). W tym znaczeniu wychowanie jest „pomocą udzielaną człowiekowi w realizacji jego człowieczeństwa, w nadaniu życiu człowieka ostatecznego sensu rozumianego na ogół jako zjednoczenie człowieka z Bogiem poprzez praktykowanie miłości bliźniego” (DWCH 2). Wychowanie chrześcijańskie należy więc rozpatrywać jako proces harmonijnej jedności elementów naturalnych i nadprzyrodzonych. Wychowanie jest „rodzeniem” człowieka w znaczeniu duchowym, tzn. „obdarzaniem człowieczeństwem”. Rodzice nie tylko rodzą ciało dziecka, ale rodzą całego człowieka, kształtują osobę ludzką, rodzą jego ducha, kształtują człowieczeństwo, osobowość poprzez wychowanie (por. DWCH 2). Wychowanie chrześcijańskie w wierze jest oparte na relacji wychowawczej między wychowankiem a wychowawcą³. Człowiek do rozwoju własnej osobowości potrzebuje wychowania, kochających i wymagających wychowawców. Pozostawiony samemu sobie nie jest bowiem w stanie rozwinąć w pełni swego człowieczeństwa. Jan Paweł II mówił 2 czerwca 1980 r. w paryskiej siedzibie UNESCO.

W wychowaniu bowiem chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej „był”, a nie więcej „miał” – aby więc poprzez wszystko, co „ma”, co „posiada”, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, ażeby również umiał bardziej „być” nie tylko „z drugimi”, ale także i „dla drugich”⁴.

² Por. S. DZIEKOŃSKI, *Wychowanie religijne*, w: R. CHAŁUPNIAK, J. KOCHEL, J. KOSTORZ W. SPYRA (red.), *Wokół katechezy posoborowej. Księga pamiątkowa dedykowana Ks. Biskupowi Gerardowi Kuszowi, wykładowcy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, z okazji 65. rocznicy urodzin*, Opole 2004, s. 438.

³ Por. A. SKRECKO, *Wychowanie*, w: E. OZOROWSKI (red.), *Słownik Matżeństwa i Rodziny*, Warszawa-Łomianki 1999, s. 474.

⁴ JAN PAWEŁ II, *W imię przyszłości kultury*, w: M. RADWAN (red.), *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, Rzym-Lublin 1988, s. 58.

Zatem potrzebna jest pomoc wychowankowi w stawaniu się coraz bardziej człowiekiem, co dokonuje się poprzez jego wszechstronny i harmonijny rozwój: fizyczny, intelektualny, emocjonalny, społeczny, religijny, moralny. Celem wychowania chrześcijańskiego jest ukierunkowanie wychowanka, aby chciał urzeczywistniać w swoim życiu takie wartości, jak: prawda, dobro i piękno. Ponieważ ich źródłem jest Bóg będący Najwyższym Dobrem, Prawdą oraz Pięknem, więc w wychowaniu chrześcijańskim chodzi o to, by wychowanek postawił Boga w Trójcy Świętej jedyne go na pierwszym miejscu, wzrastał w wierze, nadziei i miłości oraz cnotach moralnych: roztropności, sprawiedliwości, umiarkowaniu i męstwie. Celem wychowania jest integralny rozwój człowieka. Nie da się skutecznie wychowywać bez świadomości celu, do którego ten proces ma prowadzić. M. Sztaba wskazuje, że według nauczania Kościoła:

[...] dojrzałość ludzka i dojrzałość chrześcijańska są najwyższym celem wychowania chrześcijańskiego. Tak jedna jak i druga, zdobywane są w procesie realnego i integralnego wychowania, przebiegającego zarówno na płaszczyźnie indywidualnej, jak i społecznej⁵.

Wychowanie chrześcijańskie stanowi istotną część życia każdego ochrzczonego człowieka. W ukształtowaniu dojrzałej osobowości ludzkiej, zdolnej do podejmowania odpowiedzialnych zadań i decyzji w życiu osobistym oraz w rodzinie i społeczeństwie, konieczne jest poświęcenie i zaangażowanie wielu osób, głównie rodziców, nauczycieli i wychowawców⁶.

Sobór Watykański II naucza, iż szczególny obowiązek wychowawczy należy do Kościoła, ponieważ ma on zadanie wskazywania wszystkim ludziom drogi zbawienia, a wierzącym udzielania życia Chrystusowego i wspomagania ich ustawiczną opieką, aby mogli osiągnąć pełnię życia (por. DWCH 1). W wypełnianiu obowiązku wychowawczego Kościół posługuje się wieloma środkami, ale szczególnie troszczy się o te, które są mu najbardziej właściwe, z których niewątpliwie pierwszym jest katechizacja (por. DWCH 4). Wychowanie w ramach katechezy ma swoją specyfikę⁷. Wynika ona z istoty katechezy, jej celów i zadań. Katecheza „jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy,

⁵ M. SZTABA, *Społeczny wymiar wychowania chrześcijańskiego w nauczaniu Kościoła katolickiego*, „Katecheta” 55 (2011), nr 5, s. 50-58.

⁶ Por. M. DZIEWIECKI, *Odpowiedzialna pomoc wychowawcza*, Radom 1999, s. 3.

⁷ Por. M. MAJEWSKI, *Spotkania katechezy z teologią*, Kraków 1995, s. 9.

dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego” (CT 18). Polega na podejmowaniu działań kształtujących osobowość wychowanka, zdolnego do zajmowania w życiu postaw inspirowanych wiarą przez siebie wyznawaną i na niej opartych⁸. Przekazywanie wiary podczas katechezy nie może być zapoznawaniem i przyswajaniem wiadomości religijnych, lecz ma rozwijać i kształtować wiarę ucznia.

Ojciec Święty Jan Paweł II podkreśla, że wewnątrz człowieka jest niejako terenem działalności wychowawczej i samowychowawczej. Człowiek kształtuje siebie, a następnie wszystko wokół siebie. Tak rozumiane wychowanie chrześcijańskie zachodzi w relacji człowieka do samego siebie, Boga, innych osób oraz otaczającej rzeczywistości. Wychowanie ma zatem wymiar indywidualny i społeczny. Polega na wzajemnym ubogacaniu się, czyli obdarzaniu człowieczeństwem. Od wychowawcy wymaga szczególnej postawy i sposobów pracy opartych na przekonaniach wypływających z rozumu i wiary. Papież Jan Paweł II wskazuje, że rodzicielstwo jest pierwszym rodzajem wychowania, następnie kontynuuje się go w szkole, Kościele i społeczeństwie. Ten proces wychowawczy powinien prowadzić do osiągnięcia pewnego stopnia dojrzałości psychofizycznej, czyli do momentu, kiedy „człowiek zaczyna «wychowywać się sam»” (*Gratissimam sane*, 16). Potrzeba więc współpracy różnych środowisk wychowawczych, których trud może być uważany za prawdziwe apostołstwo. Wychowanie chrześcijańskie staje się wtedy „wspólnym uczestnictwem w prawdzie i miłości, w tym ostatecznym celu, który stanowi powołanie człowieka ze strony Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego”⁹.

2. PODSTAWY CHRZEŚCIJAŃSKIEGO WYCHOWANIA W SYSTEMIE EDUKACJI

W dokumentach katechetycznych Kościoła zwraca się uwagę na bardzo ważny postulat w wychowaniu chrześcijańskim na katechezie, którym jest integralność. „Ten obowiązek zachowania integralności katechezy dotyczy każdej formy katechezy, niezależnie od tego, *do jakich grup i osób się zwraca*” (DKP 35). Integralne wychowanie chrześcijańskie ma ukazać adekwatne rozumienie wychowanka w perspektywie chrześcijańskiej. Całościowe rozu-

⁸ Por. J. SZPET, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 36; J. CHARYTAŃSKI, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 191.

⁹ JAN PAWEŁ II, *List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, Rzym 1985, nr 7.

mienie wychowanka oznacza, że rodzice, katecheci i wychowawcy uwzględniają w wychowaniu wszystkie podstawowe sfery człowieczeństwa, a zatem sferę fizyczną, emocjonalną, intelektualną, moralną, duchową, religijną, społeczną, a także sferę wartości i wolności. Takie realistyczne rozumienie wychowanka oznacza, że wychowawca zdaje sobie sprawę zarówno z jego wielkości i niezwykłości, jak i z jego ograniczeń i słabości¹⁰.

WYCHOWANEK JAKO OSOBA JEST PODMIOTEM WYCHOWANIA

Rozumienie człowieka jako osoby leży u podstaw koncepcji wychowawczych. Przyjmując antropologiczny punkt widzenia, głęboko osadzony w personalizmie chrześcijańskim, Ojciec Święty Jan Paweł II podkreśla, że wychowanie chrześcijańskie służy – w szczególnym tego słowa znaczeniu – „uczłowieczeniu” człowieka. Człowiek, będąc człowiekiem od pierwszej chwili swego poczęcia w łonie matki, stopniowo uczy się być człowiekiem – i ta podstawowa wiedza utożsamia się z wychowaniem. Jest on przyszłością swej rodziny i całej ludzkości, jednakże przyszłość człowieka związana jest nierozdzielnie z wychowaniem chrześcijańskim¹¹. Jan Paweł II stwierdza: „osoba ludzka jest takim dobrem [...], które nie może być traktowane jak przedmiot użycia, a właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi tylko miłość”¹². Ta godność osoby ludzkiej rozciąga się, obejmuje i dotyczy każdej konkretnej jednostki, także tej niepełnosprawnej fizycznie czy psychicznie. W *Gratissimam sane* czytamy: „Człowiek – być człowiekiem to podstawowe powołanie człowieka: być człowiekiem na miarę daru, jaki otrzymał. Na miarę tego talentu, którym jest samo człowieczeństwo, a z kolei dopiero na miarę wszystkich talentów, jakimi został obdarzony” (nr 9).

W akcie wiary bierze udział cały człowiek wraz ze wszystkimi władzami duchowymi i cielesnymi. Można więc powiedzieć, że „Wierzy po prostu człowiek, a wiara jest jego aktem i stanem. Od strony analitycznej wyróżnia się w nim udział rozumu, woli, uczuć i łaski”¹³. Postawa wiary zakłada pewien sposób postępowania obejmujący wiele płaszczyzn życia danej osoby.

¹⁰ Por. S. ŁABENDOWICZ, *Wychowanie w wierze podstawowym zadaniem katechezy*, w: S. ŁABENDOWICZ (red.), *Katecheza w służbie wiary*, Radom 2013, s. 107-108.

¹¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Przyszłość człowieka to sam człowiek. Homilia wygłoszona w czasie Mszy świętej dla rodzin w Portugalii (15 maja 1982)*, w: J. ŻUKOWICZ (red.), *Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II. Antologia wypowiedzi*, Kraków 1990, s. 91.

¹² K. WOJTYŁA, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1986, s. 43.

¹³ M. RUSECKI, *Wiara odpowiedzią na Boże wezwanie*, w: M. RUSECKI (red.), *Być chrześcijaninem dziś. Teologia dla szkół średnich*, Lublin 1992, s. 63-64.

Duże znaczenie dla katechezy szkolnej ma fakt, iż formowanie postawy chrześcijańskiej u dziecka rozpoczyna się od komponentu emocjonalnego. Zarówno w katechezie dzieci, jak i młodzieży elementy uczuciowe są istotne i odgrywają niejednokrotnie decydującą rolę w aktywnym nauczaniu i wychowaniu¹⁴. Wraz z rozwojem katechizowanego coraz wyraźniej zaznacza się również potrzeba wzmacniania wymiaru intelektualnego. Wiedza o Bogu może rozpoczynać proces tworzenia się nowej postawy, uzupełniać istniejące już postawy lub je korygować¹⁵.

POZNANIE PRAWDY WARUNKIEM ROZWOJU OSOBY

Chrystus jest Prawdą, która jest zarazem Dobrem dla wychowanków na chwilę obecną i na całe ich życie. Tylko takie ukazanie prawdy, jako wartości przyjętej i przeżytej, budzi oddźwięk, angażuje i prowadzi do działania. Katecheza, jeśli ma być owocna, powinna zawierać prawdę zbawczą¹⁶. Poznanie prawdy przyniesionej przez Chrystusa jest fundamentem dla przeżyć na katechezie. Konieczna na katechezie atmosfera poszanowania prawdy wynika głównie stąd, że Chrystus jako Nauczyciel, jako poznana Prawda i przeżywane Dobro, wymaga uczciwego podejścia do prawdy. W wychowaniu chrześcijańskim w katechezie podstawową rolę pełni prawda zawarta w Objawieniu i w tradycji chrześcijańskiej¹⁷. Dyrektorium ogólne o katechizacji podaje, że: „Tradycja, Pismo Święte i Urząd Nauczycielski Kościoła są głównymi źródłami przekazu prawdy i religijnej formacji młodzieży” (DOK 96). Opierając się na tych prawdach, katecheza prowadzi katechizowanych do dojrzałości w wierze oraz do aktywnej postawy wobec życia. Postawa wiary „wyraża się w podejmowaniu i realizowaniu przez dzieci i młodzież wartości chrześcijańskich. Szczególnie poprzez przykład (świadectwo) własnego życia katecheta ma możliwość bezpośredniego oddziaływania na zachowania wychowanków”¹⁸. Poznanie prawdy, jako postulat i cel katechezy, powinno być realizowane na wszystkich etapach katechizowania¹⁹.

¹⁴ Por. R. CHAŁUPNIAK, *Postawa wiary i jej kształtowanie na katechezie*, „Katecheta” 44 (2000), nr 7-8, s. 6-11.

¹⁵ Por. S. KULPACZYŃSKI, *Kształtowanie postaw religijnych na katechezie*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 35 (1988), z. 6, s. 83-85.

¹⁶ Por. E. MATERSKI, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę*, Radom 1993, s. 167.

¹⁷ Por. J. BAGROWICZ, *Edukacja religijna*, s. 111.

¹⁸ R. CHAŁUPNIAK, *Postawa wiary*, s. 6-11.

¹⁹ Por. S. ŁABENDOWICZ, *Wychowanie w wierze podstawowym zadaniem*, s. 109.

[Katecheza szkolna], chcąc budzić i kształtować wiarę nowych pokoleń, musi czynić to odpowiedzialnie i świadomie, równomiernie formując całego człowieka w każdym jego wymiarze. Integracja poznania, woli i uczucia dokonuje się w osobie. Wiara chrześcijańska, która ze swej istoty ma osobową strukturę, opiera się na wolności i osobowej decyzji wierzącego. Katecheza ma przygotować dzieci i młodzież do podjęcia i realizacji Bożego zaproszenia²⁰.

PRAWO I OBOWIĄZEK RODZICÓW DO CHRZEŚCIJAŃSKIEGO WYCHOWANIA DZIECKA

Ojciec Święty Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* stwierdza, że: „Prawo-obowiązek rodziców do wychowania jest czymś istotnym i jako taki związany jest z samym przekazywaniem życia ludzkiego” (FC 36). Potwierdza to również Karta Praw Rodziny: „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, mają pierwotne niezbywalne prawo i pierwszeństwo do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców” (KPR 5). Rodzice mają prawo i obowiązek do wychowania, które jest zgodne z ich poglądami, przekonaniem moralnymi i religijnymi (por. FC 27). Także Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim przypisuje rodzicom szczególne miejsce:

Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, w najwyższym stopniu są obowiązani do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych wychowawców. To zadanie wychowawcze jest tak wielkiej wagi, że jego ewentualny brak z trudnością dałby się zastąpić (DWCH 3).

Tradycja i kultura rodziny muszą sprzyjać dobru i godności dziecka, toteż bardzo ważną sprawą jest, aby otrzymać także od społeczeństwa odpowiednią pomoc i wsparcie konieczne do wypełniania roli wychowawców²¹. Rodzina, jako podstawowa komórka życia społecznego, jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym dziecka. Fundamentem rodziny chrześcijańskiej jest sakrament małżeństwa. Chrystus podniósł małżeństwo do godności sakramentalnego znaku, poprzez który On sam uświęca małżonków i ich dzieci, ale także nakłada na rodziców liczne obowiązki. Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* wskazuje na następujące obowiązki:

²⁰ J. RATZINGER, *Drogi wiary w dobie współczesnych przemian*, „Communio” 12 (1992), nr 2, s. 125-128.

²¹ PAPIESKA RADA DS. RODZINY, *Ludzka płciowość prawda i znaczenie*, Łomianki 1996, nr 7.

Chrześcijańscy małżonkowie są dla siebie nawzajem, dla swoich dzieci i innych domowników współpracownikami łaski i świadkami wiary. Dla swoich dzieci są oni pierwszymi zwiastunami wiary i wychowawcami, dlatego niech słowem i przykładem przygotowują je do życia chrześcijańskiego i apostołskiego, pomagają im roztropnie w rozpoznawaniu ich powołania (DA 11).

Rodzina chrześcijańska, jako część Kościoła, uczestniczy w jego posłannictwie, a więc równocześnie uczestniczy w prorockiej, kapłańskiej i królewskiej misji Chrystusa. Jest ona zatem wezwana do ewangelizacji, modlitwy i służby, na wzór Chrystusa i Jego Kościoła. Rodzina, czyli „domowy Kościół”, będąc szczególnym miejscem ewangelizacji, dojrzewa w wierze i w ten sposób staje się głosicielką Ewangelii dla wielu rodzin oraz dla otoczenia, w którym żyje. Ojciec Święty Jan Paweł II wskazuje, że

małżeństwo i rodzina chrześcijańska budują Kościół. W rodzinie bowiem osoba ludzka nie tylko rodzi się i stopniowo poprzez wychowanie wprowadzana jest we wspólnotę ludzką, ale także poprzez odrodzenie chrzcielne i wychowanie w wierze wprowadzana jest w rodzinę Bożą, jaką jest Kościół (FC 15).

Jest wezwana zarazem do świętości i świadectwa wiary. Dlatego należy starać się pomóc rodzicom w dobrym wypełnieniu tego trudnego zadania wychowawczego, umacniając swoje przekonania religijno-moralne, dając przykład, wymieniając doświadczenia między sobą i z innymi rodzicami oraz z pedagogami i kapłanami²². Warunkiem wychowania jest miłość rodziców do dzieci oraz dzieci do rodziców. B. Mierzwiński podkreśla, że

To Bóg dał nam rodziców. Rodzice natomiast przekazali nam życie we współpracy z Bogiem, Stwórcą i Ojcem, są jego zastępcami na ziemi. Z tej prawdy wypływa obustronne zadanie: budować wzajemną przyjaźń. Rodzice winni stać się pierwszymi przyjaciółmi i powiernikami, u których z ufnością można szukać pomocy i rady w trudnych, życiowych problemach²³.

²² Por. S. ŁABENDOWICZ, *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 46 (2012), nr 2, s. 33-35.

²³ B. MIERZWIŃSKI, *Łowickie przesłanie Jana Pawła II wyzwaniem dla rodziny i szkoły w wychowaniu młodego pokolenia Polaków*, „Studia Loviciensia” 9 (2007), s. 43-44; por. B. MIERZWIŃSKI, *Pedagogizacja małżonków. Relacje między mężczyzną a kobietą w małżeństwie*, „Paedagogia Christiana” (2000), nr 1 (5), s. 189-206.

3. CELE I TREŚCI KATECHEZY SZKOLNEJ

Cele i treści katechezy wynikają z orędzia chrześcijańskiego, sytuacji Kościoła i doświadczenia uczestnika katechezy. Katechizm Kościoła Katolickiego podaje, że katecheza ma dopomóc w osiągnięciu dojrzałości chrześcijańskiej, a więc odpowiedniej postawy religijno-moralnej. Chodzi o „doprowadzenie do komunii z Jezusem Chrystusem... Bo tylko On sam może prowadzić do miłości Ojca w Duchu Świętym i uczestnictwa w życiu Trójcy Świętej” (KKK 426). Celem katechezy jest doprowadzenie do osobistego przyłączenia i głębokiej zażyłości z Bogiem. Jej treści dotyczą różnych wymiarów wiary, a więc wychowania, nauczania i wtajemniczenia. Osiągnięcie celów wychowawczych wymaga umiejętnego łączenia ich z treścią orędzia chrześcijańskiego. Właściwa realizacja celów i treści katechezy jest jednym z czynników decydujących o skuteczności wychowawczej. Kształtowanie osobowości katechizowanego, opanowanie przez niego wiedzy religijnej i sposobów postępowania staje się tym skuteczniejsze, im silniejsza jest motywacja oraz im większa jest jego aktywność. W realizacji celu wychowawczego w katechezie szkolnej należy zawsze pamiętać o uwzględnieniu dobra człowieka, jego sytuacji życiowej, doświadczenia religijnego²⁴.

Treści poruszane podczas katechezy szkolnej mają pomóc uczniom w lepszym poznaniu Jezusa, Królestwa Bożego, Jego wymagań i obietnic zawartych w orędziu ewangelicznym oraz Jego dróg i zobowiązań, jakie nam pozostawił (por. DOK 82). W realizacji swojego zadania katecheza wykorzystuje dwa środki, tj. przekazywanie orędzia ewangelicznego i doświadczenie życia chrześcijańskiego²⁵. Wiedza religijna zdobywana podczas katechezy jest potrzebna w odnalezieniu odpowiedzi na pytania powstające w refleksji nad zgromadzonymi doświadczeniami. Wychowanie i kształcenie podczas szkolnej katechezy zakłada rozwijanie umiejętności, sprawności, zainteresowań oraz wyciąganie wniosków i posługiwanie się zdobytymi wiadomościami, które umożliwiają rozwój wiary i życia wiarą. Aspekt intelektualny zawsze powinien prowadzić do wymiaru sprawnościowego. Wiara nie jest jedynie intelektualnym przyjęciem prawd, ale przede wszystkim podjęciem wezwania ze strony Boga, jest odpowiedzią na dar, wypływającą z odkrycia wartości²⁶.

²⁴ Por. Cz. KUPISIEWICZ, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1994, s. 92; W. BOŁOZ, *Sposoby odnajdywania norm moralnych*, „Horyzonty Wiary” 6 (1995), s. 87; K. OLBRYCHT, *Dylematy współczesnego wychowania*, „Znak” 43 (1991), s. 44-45.

²⁵ Por. J. SZPET, *Dydaktyka*, s. 23-26.

²⁶ Por. tamże, s. 35.

W rzeczywistości wiary mamy do czynienia nie tylko z poznaniem, zrozumieniem i przeżywaniem prawdy religijnej, ale również z koniecznością przyjęcia w życiu określonych postaw religijno-moralnych²⁷. Na katechezie uczeń zdobywa wiedzę i przygotowuje się do życia we wspólnocie Kościoła. Dokuje się to nie tylko przez informację, ale i dzięki aktywności katechizowanych i katechety²⁸. Dlatego też katecheci powinni zawsze dawać świadectwo wiary i modlitwy oraz życia sakramentalnego.

Cele i treści katechezy szkolnej powinny zostać włączone w cel ogólny kształcenia szkoły, a katecheta, przygotowując cele jednostki metodycznej, musi wziąć pod uwagę wcześniej opracowany plan roczny lub semestralny²⁹. Katecheza ma wprowadzić katechizowanego we wspólnotę Kościoła, dopomóc mu w odszukaniu swojego miejsca i właściwej roli w świecie oraz w osiągnięciu świętości³⁰. Powinna być pomocą do czynnego, świadomego i godnego uczestniczenia katechizowanych w liturgii Kościoła. Nie może ona ograniczać się do wyjaśniania znaczenia obrzędów, lecz ma wychowywać wiernych do modlitwy, dziękczynienia, czynienia pokuty, odmawiania modlitw, do ducha wspólnoty oraz właściwego zrozumienia symboliki. Są to elementy konieczne do prawdziwego życia liturgicznego (por. DCG 25). Specyficzną cechą katechezy,

różniącej się od pierwszego głoszenia Ewangelii, która prowadzi do nawrócenia, jest dążenie do podwójnego celu: doprowadzić do dojrzałości wiary już zrodzoną w duszy i ukształtować prawdziwego ucznia Chrystusa przez pogłębienie i bardziej uporządkowane poznanie Osoby i nauki Chrystusa, naszego Pana (CT 19).

Dyrektorium ogólne o katechizacji przypomina, że to właśnie katecheza „jest organiczną i systematyczną formacją wiary, jest czymś więcej niż nauczaniem; jest ona pogłębieniem całego życia chrześcijańskiego” (DOK 67). Również Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce podkreśla, że jest ona

²⁷ Por. J. SZPET, *Inicjacyjna funkcja katechezy*, „Horyzonty Wiary” 7 (1996), nr 3, s. 56; J. SZPET, *Dydaktyka*, s. 27-28; M. FINKE, *Pedagogika wiary*, Poznań 1996, s. 11.

²⁸ Por. A. BINZ, *Katecheta: misja, zawód czy powołanie?*, w: Z. MAREK (red.), *W służbie człowiekowi*, Kraków 1991, s. 89-101.

²⁹ Por. E. OSEWSKA, *Formułowanie celów jednostki katechetycznej*, „Katecheta” 47 (2003), nr 5, s. 45-48.

³⁰ Por. W. KUBIK, *Zasadnicze problemy współczesnej dydaktyki w katechezie*, „Ateneum Kapłańskie” 418 (1978), nr 2, s. 233; D. KURZYDŁO, *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*, Kraków 2003, s. 159-164.

wychowaniem w wierze, wypełnia więc funkcję wychowawczą. Wychowanie w wierze dokonujące się w ramach katechezy różni się od pozostałych rodzajów wychowania tym, że inny stawia sobie cel i inne realizuje zadania. Przekaz wiary nie może polegać tylko na przekazywaniu wiadomości religijnych i na ich przyswojeniu przez katechizowanych, lecz ma na celu rozwijać i kształtować ich wiarę (DKP 37).

Dlatego katecheza powinna „obejmować wychowanie liturgiczne, modlitewne, moralne, wprowadzenie do życia we wspólnocie i misji. Katecheza jest bowiem integralną formacją wszystkich aspektów życia chrześcijańskiego”³¹.

Podczas szkolnej katechezy wychowuje się zatem uczniów do podejmowania zadań w szkole, rodzinie i życiu społecznym. Jej proces dydaktyczny wymaga zastosowania również różnych metod, form i środków pracy, które pomogą wychować młodych chrześcijan na ludzi świadomych swoich zadań i odpowiedzialnych za ich wykonanie oraz twórczych i zaangażowanych. Katechizowani są wprowadzani do wspólnego podejmowania i realizowania wyznaczonych celów czy też rozwiązywania przedstawionych problemów. Dzięki temu treści, z którymi się zapoznali, głębiej zapadną w ich umysły i przenikną ich serca³². Mówiąc o treści, należy odnieść się do tych wymiarów, które powinny przewijać się poprzez całą katechezę szkolną. Są to podstawowe wymiary: biblijny, liturgiczny i eklesjalny oraz egzystencjalny, ekumeniczny i eschatologiczny. Wskazane wymiary realizują katechezę wierną Bogu i człowiekowi.

Wymiar biblijny katechezy akcentuje jej związek z Pismem Świętym. Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce wskazuje, że „głównym źródłem katechezy jest Słowo Boże zawarte w świętej Tradycji i Piśmie Świętym” (DKP 32). Biblijność posługi słowa oznacza więc korzystanie z treści zawartych w Starym i Nowym Testamencie oraz respektowanie jego interpretacji podawanej przez Kościół³³. Katecheza powinna być przeniknięta myślą, duchem i postawami biblijnymi i ewangelicznymi (por. CT 27).

Wymiar liturgiczny katechezy szkolnej wskazuje na jej powiązanie z liturgią Kościoła. To w niej „ma miejsce głoszenie i świadectwo wiary, poprzez znaki i symbole uczy ona, jakie powinno być życie chrześcijańskie”³⁴.

³¹ Por. E. OSEWSKA, *Formułowanie celów*, s. 45-48.

³² Por. M. ŚNIEŻYŃSKI, *Realizacja zajęć katechezy w podającym toku nauczania (wyniki badań)*, w: M. ŚNIEŻYŃSKI (red.), *Katecheta w szkole. Poradnik pedagogiczny*, Kraków 1994, s. 197-198; A. DŁUGOSZ, *Jak przygotowywać i oceniać katechezę*, Częstochowa 1997, s. 77; S. ŁABENDOWICZ, *Udoskonalenie katechezy przez stosowanie zasady aktywności*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 21(2006), nr 1, s. 84-85.

³³ Por. Z. MAREK, *Zbawcze orędzie w posłudze katechetycznej*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, Kraków 1999, s. 114.

³⁴ J. SZPET, *Dydaktyka*, s. 75-76.

Do zadań kształcenia i wychowywania liturgicznego w katechezie na pierwszym miejscu należy zapoznanie z rokiem liturgicznym, w którym uobecniają się decydujące wydarzenia naszego zbawienia (por. KL 102). Dlatego też katecheza wypełnia swoje zadanie, gdy prowadzi do liturgii i z niej czerpie treści dla przepowiadania zbawienia. W ten sposób przyczynia się do pełnego i świadomego uczestnictwa i rozwoju osobistej pobożności³⁵. Katecheza szkolna powinna: pomagać w świadomym, czynnym i owocnym uczestnictwie w liturgii, uczyć rozumienia i posługiwania się symbolami, łączyć się z przeżywaniem roku liturgicznego oraz zachęcać do uczestnictwa w liturgii i nabożeństwach (por. DKP 76). Mówiąc o liturgii, jako źródle katechezy, podkreśla się, że jest zarazem przepowiadaniem i celebrowaniem misterium zbawienia. To z niej czerpie swoją duchowość, dynamizm i siłę katechizacja szkolna, parafialna oraz domowa³⁶.

Wymiar eklezjalny katechezy szkolnej wiąże się z kształtowaniem w uczniach świadomości, że należą do Kościoła i mają go budować, a także są zobowiązani do odpowiedzialności za niego. Uczniowie mają dochodzić do właściwej świadomości Kościoła przez doświadczenie i przeżycie go w grupie katechetycznej jako małej wspólnoty kościelnej³⁷. Dlatego celem katechezy jest kształtowanie takich postaw, jak:

solidarność międzyludzka, wzajemna pomoc i zrozumienie, budowanie jedności, dobro wspólne, gotowość do współodpowiedzialności, otwartość, czujność, zdolność wydawania sądów, twórczość, zaangażowanie społeczne, odpowiedzialność polityczna, gospodarność³⁸.

Dzięki wymiarowi eklezjalnemu katechezy uczeń wie, że Kościół jako widzialna i społeczna rzeczywistość zawiera w sobie głębszą, niewidzialną i nadprzyrodzoną rzeczywistość. W katechezie urzeczywistnia się służba prawdzie, za którą Kościół jest odpowiedzialny (por. RH 19).

³⁵ Por. S. REJMONIAK, *Liturgia w katechezie*, w: R. MURAWSKI (red.), *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, Warszawa 1989, s. 308-323; S. ŁABENDOWICZ, *Katecheza – wymiar biblijny, eklezjalny, liturgiczny, egzystencjalny, ekumeniczny*, w: C. ROGOWSKI (red.), *Leksykon pedagogiki religii*, Warszawa 2007, s. 269-270.

³⁶ Por. S. ŁABENDOWICZ, *Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II*, Sandomierz 1997, s. 132; S. LECH, *Wymiar liturgiczny*, w: M. MAJEWSKI (red.), *Podstawowe wymiary katechezy*, Kraków 1991, s. 68.

³⁷ Por. S. ŁABENDOWICZ, *Katecheza – wymiar*, s. 267-268; J. BAGROWICZ, *Kościół w katechezie*, „Collectanea Theologica” 46 (1976), f. 4, s. 197-206.

³⁸ J. SZPET, *Dydaktyka*, s. 85.

W katechezie szkolnej potrzebna jest integralność treści, gdyż wówczas możliwe jest odnalezienie odpowiedzi na nurtujące człowieka pytania. Dlatego nie może w niej, zabraknąć tematów o wierze, gdyż tylko otwarcie się na Boga staje się podstawą do odpowiedzi na pytania o charakterze religijnym. Wiedza i wiara powinny wzajemnie się wspierać, gdyż są darem Boga³⁹. Katecheta w swoim działaniu musi kierować się zasadą przeżyciowości i pogładowości. W przekazie katechetycznym konieczne jest również uwzględnienie treści innych nauk⁴⁰. Dobierając cele i treści katechetyczne, powinno się kierować trzema zasadami: 1) dostosowaniem do możliwości poznawczych ucznia; 2) uwzględnieniem możliwości zrozumienia prawdy; 3) uwzględnieniem aktualnych potrzeb i zainteresowań uczestnika. W przekazie treści należy uwzględnić między innymi następujące wskazania:

- nauczanie musi być „uporządkowane według pewnych zasad, czyli przekazywane w sposób systematyczny, aby nie było improwizowane, ale udzielane według ustalonego planu, dzięki któremu osiągnie swój jasno określony cel;
- nauczanie powinno dotyczyć tego, co podstawowe i najważniejsze, nie poruszając żadnych kwestii spornych i nie stając się teologicznym poszukiwaniem albo naukowym wykładem;
- nauczanie musi być wystarczająco pełne, to znaczy takie, aby nie poprzestawało na pierwszej zapowiedzi tajemnicy chrześcijańskiej, którą przekazuje kerygma;
- ma to być pełne wprowadzenie w chrześcijaństwo, dotyczące wszystkich elementów życia chrześcijańskiego (CT 21).

4. WIELOASPEKTOWE ZADANIA KATECHEZY

W adhortacji Jana Pawła II *Catechesi tradendae* czytamy:

katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego (CT 18).

Katecheza szkolna ma zatem pomagać w rozwijaniu tej wiary, która jest darem Boga. Jednocześnie katecheza jest spotkaniem z Chrystusem Zmartwychwstałym we wspólnocie wiary. Papież Franciszek podkreśla, że wiara

³⁹ Por. Tamże, s. 34.

⁴⁰ Por. J. SZPET, *Treści i źródła katechezy*, w: J. STALA (red.), *Dydaktyka katechezy*, Tarnów 2004, cz. I, s. 128-129; J. SZPET, D. JACKOWIAK, *Lekcje religii szkołą wiary*, Poznań 1996, s. 92.

rodzi się w spotkaniu z Bogiem żywym, który nas wzywa i ukazuje nam swoją miłość, miłość nas uprzedzającą, na której możemy się oprzeć, by trwać niezłomie i budować życie. Przemienieni przez tę miłość, otrzymujemy nowe oczy, doświadczamy, że jest w niej zawarta wielka obietnica pełni i kierujemy spojrzenie w przyszłość. Wiara, którą przyjmujemy od Boga jako dar nadprzyrodzony, jawi się jako światło na drodze, wskazujące kierunek naszej wędrówki w czasie (*Lumen fidei*, nr 4).

DOPROWADZIĆ DO SPOTKANIA Z CHRYSTUSEM

Centrum katechezy jest Jezus Chrystus, a poznawanie Go jako Drogi, Prawdy i Życia prowadzi do wiary (por. DCG 12). Dlatego też jednym z istotnych warunków skutecznej katechezy dzieci, młodzieży i dorosłych jest

stopniowa inicjacja w słowo Boże, w umiejętność słuchania i odpowiedzi na nie. Inaczej katechizowani nie odkryją miłości Boga do nich objawionej w Jezusie Chrystusie, nie odkryją chrześcijaństwa jako drogi realizacji zbawienia, ale i harmonijnego rozwoju osobowego, jako fundamentu, na którym można budować życie godne człowieka, dokonywać w życiu świadomych i wolnych wyborów⁴¹.

Stałe spotkanie się z Chrystusem w różnych formach katechezy jest wyjątkowo potrzebne ze względu na przekazywaną prawdę o nas samych i o naszym życiu. Katecheza szkolna jest miejscem, w którym spotykamy się z Tym, który jest jedynym Mistrzem i Nauczycielem. Umożliwia ona nieustanny kontakt z Chrystusem, który nie tylko mówił o miłości, ale do końca nas umiłował. Stwarza szansę osobistego odkrywania i upewnienia się, że prawdy Ewangelii są słuszne i nie ograniczają w żaden sposób wolności człowieka. Chrystus uczy norm i zasad ewangelicznych nie po to, by ograniczać wolność, lecz po to, by człowiek nie krzywdził siebie i drugiego człowieka. Katecheza powinna prowadzić do spotkania z Chrystusem, który wyzwala człowieka z niewoli grzechu i uzdalnia do wyboru dobra, prawdy i piękna. Zjednoczenie z Jezusem Chrystusem dokonuje się przede wszystkim na modlitwie. Kiedy katecheza jest przeniknięta modlitwą, wtedy praktykowanie życia chrześcijańskiego osiąga swoją głębię (por. DCG 85).

UMOŻLIWIĆ PRZEŻYCIE NAWRÓCENIA

Istotą i celem posługi Słowa jest doprowadzenie do „wewnętrznej przemiany” człowieka. Ci, którzy słuchają Dobrej Nowiny i przyjmują ją, zmieniają swoje życie osobiste i społeczne. Przyjęcie nowego życia w duchu Ewangelii

⁴¹ J. BAGROWICZ, *Spoleczny wymiar odpowiedzialności Kościoła za dzieło edukacji religijnej*, „Studia Włocławskie” 11 (2009), s. 118-131.

wymaga ogromnego trudu i wysiłku ze strony człowieka. Dlatego też Chrystus umacnia i obdarza wszystkich swoją łaską w sakramentach, zwłaszcza w Eucharystii (por. CT 23). Ewangelizacja ze swoim bogactwem form zmienia człowieka i rzeczywistość świata. Usłyszane na katechezie słowo Boże prowadzi do stałego nawracania się i przemiany życia. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Soboru Watykańskiego II *Gravissimum educationis* zachęca do niesienia pomocy dzieciom, młodzieży, aby w ten sposób rozwijać ich wrodzone właściwości fizyczne, moralne i intelektualne. Dzieci i młodzież „mają prawo, aby pobudzano ich do oceny wartości moralnych wedle prawidłowego sumienia i do przyjmowania owych wartości przez osobisty wybór” (DWCH 1). Wychowanie w wierze to formowanie sumienia, które w sposób wolny i odpowiedzialny odpowiada na Boże wezwanie zawarte w przykazaniach i błogosławieństwach. Wychowanie moralne powinno otwierać człowieka na łaskę i miłosierdzie, kształtując postawę pokuty i pojednania (por. DKP 20; DCG 85; KKK 1697). Zadaniem katechezy jest rozwój osoby ludzkiej, który polega przede wszystkim na ukształtowaniu sumienia, na pobudzeniu go do oceny wartości moralnych, a następnie przyjęcia za własne oraz coraz lepszego poznawania i miłowania Boga. Rozwój moralny dziecka umożliwia więc podejmowanie odpowiedzialności za kierowanie swym postępowaniem i życiem. Wymaga zaś wysiłku i stanowczego przezwyciężania przeszkód na drodze do osiągnięcia prawdziwej wolności⁴².

WPROWADZIĆ WE WSPÓLNOTĘ I LITURGIE

Według *Instrumentum laboris*, wspólnota stanowi istotne źródło doświadczeń chrześcijańskich dla katechizowanych⁴³. Katecheza pozbawiona łączności ze wspólnotą może okazać się bezowocna. Kto przez wiarę złączył się z Jezusem Chrystusem, stara się umocnić tę wiarę przez katechezę, aby żyć we wspólnocie z innymi, którzy idą tą samą drogą. Mają to być wspólnoty stwarzające warunki wzajemnego poznania i kształtujące więzi prawdziwego braterstwa. Przede wszystkim wspólnoty te mają własne doświadczenie poprzez łączność z życiem całego Kościoła. Powinny one uznać prymat słowa Bożego, celebrować wiarę w sakramentach, doceniać łączność z hierarchią oraz mieć świadomość uczestnictwa w zadaniach misyjnych Kościoła powszechnego. Katecheza ma prowadzić nie tylko do umiejętności życia we wspólnocie Kościoła, lecz także we wspólnocie rodzinnej, narodowej oraz we

⁴² Por. S. ŁABENDOWICZ, *Wychowanie społeczne w katechezie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 42 (2011), nr 2, s. 68.

⁴³ Por. *Instrumentum laboris Synodu Biskupów*, Rzym 1977, nr 33.

wspólnocie ludzi innych wyznań i kultur. Chrześcijanin powinien w każdej społeczności dawać świadectwo życia z Chrystusem i dla Niego. Powinien również świadczyć o Chrystusie w życiu społecznym i politycznym, a katecheza winna być miejscem przekazywania historii narodu i społecznej nauki Kościoła (por. DKP 28; DCG 86). Katecheza musi ukazywać znaczenie liturgii i sakramentów oraz przygotowywać do godnego i pełnego ich przyjmowania, celebrowania i przeżywania w życiu codziennym (por. DCG 85). Doprowadzenie do takiego właśnie przeżycia wspólnoty z Chrystusem podczas katechezy i w czasie liturgii jest jednym z celów katechizacji⁴⁴.

PROWADZIĆ DO PRZYJĘCIA ZNAKÓW
ORAZ ŚWIADECTWA I APOSTOLSTWA

W katechezie celem jest głoszenie słowa Bożego oraz rozbudzenie wiary, która prowadzi do zjednoczenia z Chrystusem⁴⁵. Istotne znaczenie w przekazywaniu Ewangelii ma postawa ludzi wierzących, a szczególnie przekazicieli Dobrej Nowiny – katechetów. Przekaz słowa Bożego w katechezie jest związany z ogromnym trudem. Jednak to zaangażowanie katechety w przekaz autentycznej nauki Jezusa Chrystusa prowadzi do aktywizacji samych uczniów, którzy chcą dzielić się z innymi ludźmi poznana prawdą. Jeśli katecheza jest dobrze prowadzona, to – jak stwierdza Jan Paweł II – „rychło chrześcijanie zapagną, aby dać świadectwo swej wierze, przekazać ją dzieciom, ukazywać innym i służyć wspólnocie ludzkiej w każdy sposób” (CT 24). Katecheza jest misyjna, ponieważ pobudza do rozważań o religijności innych społeczności ludzkich i wzniewa powołania misyjne, a jednocześnie rozwija postawę szacunku wobec innych ludzi i skłania do dawania im chrześcijańskiego świadectwa.

5. INTEGRACJA ODDZIAŁYWAŃ DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYCH
W SYSTEMIE SZKOLNYM

Każdy człowiek uczestniczy w życiu określonego środowiska społecznego, które jest dla niego źródłem aktywnej i twórczej działalności. Szkoła jest częścią środowiska wychowawczego, dla którego podstawą jest rodzina. Wpływ na przebieg rozwoju uczniów mają zatem kontakty społeczne nawiązywane w rodzinie, ale także te, które zostały nawiązane podczas zajęć poza-

⁴⁴ Por. E. MATERSKI, „*Redemptor hominis*” w katechezie, w: Jan Paweł II naucza, t. V, Lublin 1982, s. 146 n.

⁴⁵ Por. G. MEDICA, *Documento di Base. Komentarz*, Torino 1972, s. 364.

lekcyjnych i lekcyjnych, uczestnictwo w działalności organizacji dziecięcych i młodzieżowych oraz instytucji kulturalno-oświatowych. Kontakty koleżeńskie i przebywanie z wychowawcami czy opiekunami pomaga w kształtowaniu się poglądów i przekonań. Cały system szkolny nastawiony jest na przekazywanie wiedzy i kształcenie określonych umiejętności i postaw. W szkole powinny być też zaspokajane potrzeby społeczne. W tym celu tworzone są wspólnoty uczniowskie czy grupy koleżeńskie, które dążą do osiągania wspólnych celów. Chodzi o to, aby szkoła mogła być twórczym środowiskiem wychowawczym, które kształtuje osobowość dziecka⁴⁶. Biorąc pod uwagę zadania stojące przed szkołą, trudno nie zauważyć, że stanowi ona jedną z zasadniczych form oddziaływania wychowawczego na dzieci i młodzież. Obok nauczania i kształcenia umiejętności ma wpływ na wychowanie, które zostaje uznane za równorzędny wymiar pracy edukacyjnej nauczyciela. Dlatego być dojrzałym wychowawcą oznacza być czytelnym w wychowaniu poprzez wartości, które się prezentuje. Wychowanek jest wnikliwym i czułym obserwatorem. Każdy fałsz i zakłamanie mogą spowodować utratę zaufania. Zatem autentyczność wychowawcy, zgodność z samym sobą i z wartościami, staje się istotnym wymogiem w procesie wychowania⁴⁷.

Kościół, będąc świadomy swej odpowiedzialności za katechezę, powinien ułatwiać współpracę oraz dbać o zbieżność i ciągłość zasadniczego kierunku oddziaływania wychowawczego w szkole. Ukazując katechezę jako podstawowe zadanie Kościoła, podkreśla się, że dla człowieka pragnącego pogłębić swoją wiarę i relacje osobowe z Chrystusem jest ona istotnym sposobem spotkania się z Nim. Jako forma posługi słowa służy odkrywaniu i zarazem doskonaleniu wiary. Działalność duszpasterska i katechetyczna dotycząca dzieci i młodzieży jest w zasadzie przedłużeniem i uzupełnieniem tego, co powinna przekazywać rodzina. Ponieważ jednak rodzina i inne środowiska wychowawcze są doświadczane przez różne problemy, które wynikają ze współczesnych niebezpieczeństw, stąd nieodzowna jest troska Kościoła o współpracę w dziedzinie formacji religijnej młodego pokolenia⁴⁸. Dyrektorium ogólne o katechizacji wymienia trzy zasadnicze grupy niebezpieczeństw,

⁴⁶ Por. Z. SKÓRNY, *Psychologia wychowawcza dla nauczycieli*, Warszawa 1992, s. 33-38; M. PRZETACZNIK-GIEROWSKA, G. MAKIEŁŁO-JARŻA, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa 1992, s. 314.

⁴⁷ Por. H. WROŃSKA, *Katecheza podstawowym zadaniem Kościoła*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 37 (1990), z. 6, s. 52; J. STALA, *Współpraca rodziny, szkoły i parafii w dziele wychowania*, w: J. STALA (red.), *Dydaktyka katechezy, cz. I*, Tarnów 2004, s. 350-352.

⁴⁸ Por. H. WROŃSKA, *Katecheza*, s. 54.

jakie grożą wychowaniu religijnemu: 1) trudności właściwe dla całego wychowania moralnego, związane z upadkiem autorytetów, relatywizacją wartości, kryzysem wokół zagadnienia prawdy; 2) redukcja wychowania do wykształcenia; 3) redukcja katechezy i nauczania religii do funkcji wychowawczej, a przez to odrywanie katechezy od prawdy, która wychowawczo motywuje (por. DOK 40-42). Powyższe niebezpieczeństwa mogą być przedmiotem dialogu rodziny, szkoły i Kościoła. Każdemu ze środowisk wychowawczych zależy najpierw na tym, by wychowanie moralne było skuteczne. Skuteczność tego wychowania jest skutkiem przyjęcia pewnych założeń. Nakłada to na Kościół szczególną odpowiedzialność stawania w obronie prawdy i godności człowieka. Tak więc oddziaływania dydaktyczno-wychowawcze w systemie szkolnym będą polegały na ukazywaniu prawdy, iż wychowanie opiera się na zdobywaniu wiedzy i kształceniu umiejętności oraz ukazywaniu i dowartościowaniu prawdy. Potrzebna jest zatem integracja pomiędzy środowiskami wychowawczymi i można wskazać na trzy kręgi, z którymi Kościół podejmuje dialog podczas szkolnych katechez. Najściślejszy krąg stanowią praktykujące rodziny katolickie. W tym wypadku dialog ten ma szansę przeżyć się w pełną współpracę w bardzo wielu dziedzinach. Do nieco szerszego kręgu należą rodziny niepraktykujące. Mimo pewnych napięć możliwe jest ustalenie dla dobra człowieka wielu dziedzin współdziałania. Najszerszy krąg obejmuje rodziny niewierzące lub niekatolickie, których dzieci nie uczęszczają na katechezę. Katecheta może być im znany jako po prostu dobry wychowawca, a sam dialog może stać się podstawą współdziałania i ważnym narzędziem oceny współpracy między środowiskami wychowawczymi⁴⁹.

6. WSPÓŁPRACA KATECHETÓW Z RODZICAMI W KATECHEZIE SZKOLNEJ

W procesie katechezy szkolnej istnieje potrzeba współpracy różnych środowisk. Podkreśla się bardzo ważną rolę środowiska rodzinnego, które w rozwoju człowieka nie może być w żaden sposób zastąpione⁵⁰. Zarówno w systemach oświatowych, jak i w planowaniu katechetycznym, zwraca się szczególną uwagę na dom rodzinny. Zauważa się coraz częściej konieczność wzajemnego oddziały-

⁴⁹ Por. J. STALA, *Współpraca*, s. 367-370.

⁵⁰ Por. B. KLAUS, *Dziecko w rodzinie – zasady katolickiego wychowania*, w: W. SZEWCZYK (red.), *Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę*, Warszawa 1992, s. 250-261.

wania na siebie w relacjach: szkoła–rodzina, katecheta–rodzice⁵¹. Dążenie do współdziałania rodziców, katechetów i nauczycieli w dziele wychowania dzieci i młodzieży jest odczytywane jako warunek konieczny rozwoju osobowości młodego pokolenia. *Directorium catechisticum generale* podaje, że

[...] współpraca między katechetami a rodzicami konieczna jest do tego, by wychowanie dzieci postępowало w zgodny i odpowiedni sposób. Taka współpraca dokonuje się z obopólnym pożytkiem, a obydwie strony czerpią stąd pomoc do wykonywania swoich specyficznych zadań (DCG 79).

Współpraca pomiędzy rodzicami i katechetami sprzyja stworzeniu prawdziwego środowiska wychowawczego. Ojciec Święty Jan Paweł II wskazuje, że edukacja

[...] ma pomagać uczącym się, aby tam, gdzie żyją, z każdym dniem doskonalili się jako ludzie, by coraz bardziej „byli”, a nie tylko „mieli”. Nauczanie szkolne jest jednym z aspektów edukacji, ale nie może stać się aspektem jedynym. Wszystkie aspekty wychowania muszą być coraz bardziej zintegrowane. Dzięki jedności procesu wychowawczego osobowość i życie młodego człowieka stają się coraz bardziej spójne. Wszyscy – rodzice, nauczyciele, wychowawcy, grupy duszpasterskie – powinni zaangażować się we wspólną pracę na rzecz edukacji. Powinni też pamiętać, że to, czego nauczają, musi być poparte świadectwem ich życia. Młodzi są bowiem wrażliwi na świadectwo dawane im przez dorosłych, którzy są dla nich wzorem. Rodzina nadal pozostaje podstawowym miejscem wychowania⁵².

Rodzice są pierwszymi wychowawcami wiary swoich dzieci i dlatego istnieje konieczność uświadamiania rodzicom, że ani Kościół, ani szkoła nie zastąpią rodziców i że nie mogą oni obowiązkowo tego nakładać wyłącznie na księży, katechetów, nauczycieli i wychowawców. Powinni sami dbać o religijne wychowanie dzieci oraz współpracować z instytucjami wychowawczymi w celu głębszego rozwoju wiary, a także wychowaniu dzieci i młodzieży. Zgodnie ze wskazaniem II Polskiego Synodu Plenarnego, państwo (szkoła) i Kościół mają służyć wychowawczą pomocą rodzicom i rodzinie⁵³. Nie mogą one odbierać autonomii i inicjatywy rodzinie, przywłaszczać sobie jej

⁵¹ Por. H. WISTUBA, *Współpraca rodziców z katechetą w nauczaniu wiary*, „Katecheta” 14 (1970), s. 255.

⁵² JAN PAWEŁ II, *Wychowanie młodego pokolenia zadaniem wszystkich*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/edukacja_03072004.html (dostęp: 14.02.2015); JAN PAWEŁ II, *Wstańcie, chodźmy*, Kraków 2004, s. 80-84.

⁵³ Por. *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001.

uprawnień czy też ingerować w jej życie. Szczególnie w dziedzinach, w których rodzice nie są w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb związanych z całościowym procesem wychowawczym, zasada pomocniczości wspiera odpowiedzialność rodzicielską, potwierdzając zarazem jej fundamentalny charakter. Rodzice pozostają zawsze pierwszymi wychowawcami swoich dzieci. Bez rodziców działania są i będą zawsze nieskuteczne. Dlatego też „od katechetów wymaga się stałej współpracy z rodzicami” (DOK 179).

Rodzina, będąca podstawowym środowiskiem życia człowieka, jest też dla niego ważnym środowiskiem katechetycznym. Do rodziców, jako głównych wychowawców swoich dzieci, należy stworzenie w rodzinie klimatu miłości, bezpieczeństwa i wzajemnego szacunku, który będzie sprzyjał dobremu wychowaniu (por. FC 36). Dzięki bliskiemu kontaktowi z rodzicami u dzieci rodzi się stopniowo doświadczenie religijne, które rzutuje później na dalszy proces ich religijnego wychowania. Dyrektorium ogólne o katechizacji stwierdza, że rodzina ma szczególnie przywilej:

[...] przekazuje Ewangelię, zakorzeniając ją w kontekście najgłębszych wartości ludzkich. Na tej ludzkiej podstawie następuje głębsze wtajemniczenie w życie chrześcijańskie: przebudzenie zmysłu Boga, pierwsze kroki w modlitwie, wychowanie moralnego sumienia, formacja chrześcijańskiego zmysłu miłości ludzkiej rozumianej jako odbicie miłości Boga Stwórcy i Ojca (DOK 255).

Bezpośrednimi wychowawcami dzieci są rodzice. Jeśli to zadanie dzielą z innymi ludźmi, także z instytucjami, na przykład z Kościołem czy szkołą, to zawiera się w tym prawidłowe odzwierciedlenie zasady pomocniczości (por. FC 36). Katecheci są sojusznikami rodziców w religijnym wychowaniu dziecka, w prowadzeniu go do pełni człowieczeństwa, w budowaniu relacji zakonwiczonych na przykazaniu miłości bliźniego i ukazywaniu drogi zbawienia. Od nich chrześcijańscy rodzice mogą oczekiwać pomocy. Przykładem wiary powinni wspierać rodziców w ich posłudze oraz wspomagać i służyć radą w zakresie wychowania religijnego i ogólnoludzkiego. Stały kontakt rodziców i katechetów pomaga w rozwiązaniu wielu problemów i umacnia wiarę katechizowanych.

7. MOŻLIWOŚCI ODDZIAŁYWAŃ WYCHOWAWCZYCH W SZKOLE Z UWZGLĘDNIENIEM SPECYFIKI KATECHEZY

Katecheza zajmuje się przekazem, czyli nauczaniem treści objawionych przez Boga. By ukazać swoją oryginalność i dynamizm, katecheza musi za-

chować charakter osobowy Słowa Bożego. Zarówno nauczyciel, jak i uczeń powinni pokazać swoim życiem, na czym polega postawa przyjęcia Chrystusa, życia z Nim i gotowość dania odpowiedzi na Jego wezwanie. W przeciwieństwie do treści nauk świeckich treści katechezy muszą być przyjęte w duchu wiary. Treści przedmiotów świeckich nie domagają się od uczniów wiary oraz ich świadczenia osobistym życiem. Katecheza domaga się wiary i świadectwa tych, którzy jej treści przekazują i przyjmują⁵⁴. Z tego wynika, że:

- katecheza może być przyjęta i zrozumiana jedynie przy pomocy łaski Bożej. Dlatego zarówno u katechety, jak i u katechizowanych warunkiem koniecznym podczas katechezy jest postawa: adoracji, pokory, otwarcia umysłu i serca na otrzymywane prawdy. W nauczaniu opieramy się na autorytecie samego Boga, na Jego mądrości i dobroci;

- katecheta współpracuje z Duchem Świętym przez metodyczny przekaz treści katechetycznych, ich tłumaczenie oraz ukazywanie ich związku z życiem osobistym każdego z uczniów. Zarówno katecheta, jak i uczniowie powinni współpracować z Duchem Świętym;

- nauczanie katechetyczne odwołuje się do inteligencji i woli człowieka oraz do najgłębszego pragnienia poznania Boga;

- katecheza może być przyjęta wówczas, gdy u przyjmującego istnieje pragnienie bycia lepszym oraz pragnienie dania pozytywnej odpowiedzi na wezwanie Boga;

- katecheza będzie rozumiana jedynie wtedy, gdy odwołuje się do wolności osobistej ucznia i ją respektuje. Katecheta nie może zmusić ucznia do przyjęcia wiary. Jego siła przekonywania nie polega jedynie na logice argumentów, ale na działaniu Boga⁵⁵.

Podstawowymi źródłami treści katechezy są: Pismo Święte, nauczanie Kościoła oraz liturgia. Katecheci, nauczając z upoważnienia Kościoła, uczestniczą w jego misji i przekazują słowo Boże zgodnie z jego interpretacją. W każdej jednostce katechetycznej powinno realizować się trzy podstawowe cele: 1) uczyć, czyli przekazywać doktrynę chrześcijańską, utrzymywać ją i systematyzować; 2) uwewnętrznić (interioryzować) przekazywane prawdy, czyli wypracowywać postawy chrześcijańskie (kształtować osobowość); 3) pomagać

⁵⁴ Por. J. KRASZEWSKI, *Katechizować, ale jak?*, Płock 1995, s. 5-7; A. MAJ, *Programy wychowawcze szkoły – ku szkole wychowującej*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 12 (2003), nr 4, s. 63.

⁵⁵ Por. S. ŁABENDOWICZ, *Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej*, w: M. ZAJĄC, *XXV Lat nauczania religii w szkole*, Lublin 2015, s. 198-199.

uczniowi w spotkaniu z Bogiem i pogłębianiu z Nim przyjaźni⁵⁶. Katecheza w szkole kieruje się takimi samymi prawami i zasadami, jak inne przedmioty szkolne. Jest ona formą nauczania, w której występują wszystkie elementy typowe dla nauczania szkolnego: określona wiedza do przekazania, podręcznik i inne pomoce dydaktyczne, zadania domowe oraz oceny w postaci stopni. Stawia sobie dwa cele: dydaktyczny i wychowawczy i – tak jak inne przedmioty w szkole – chce również nauczyć określonych treści oraz wychowywać i formować osobowość ucznia poprzez zastosowanie ich w życiu. Należy pamiętać, że w katechezie oprócz przekazywanej wiedzy ważne jest świadectwo wiary katechety. Również czas trwania jednostki katechetycznej jest taki sam, jak szkolnej jednostki lekcyjnej. Metody dydaktyczne, stosowane szczególnie na lekcjach przedmiotów humanistycznych, mogą być wykorzystane w części dydaktycznej jednostki katechetycznej. Do nich należą między innymi: opowiadanie, pogadanka, wykład, dyskusja, praca z podręcznikiem, praca z książką lub dokumentem, drama, tekst luk, rysunek. Istnieje też podobieństwo środków dydaktycznych wykorzystywanych na katechezie i na innych lekcjach szkolnych. Należą do nich: telewizor, komputer, tablica szkolna, tablice magnetyczne. Również wszelkiego rodzaju mapy, obrazy, zdjęcia, przeźrocza, filmy, płyty są stosowane i na katechezie, i na innych lekcjach szkolnych. Podobnie etapy nauczania następujące po sobie sukcesywnie, zarówno w toku lekcyjnym przedmiotów świeckich, jak i w katechetycznym, wyrażają się przez działania nauczyciela i ucznia. Nauczyciel w procesie nauczania powinien: przedstawić treści (ukazać konkretną prawdę); wytłumaczyć (wyróżnić poszczególne idee lekcji); zastosować (powrócić do życia). Natomiast zadaniem ucznia jest: przyjąć treści, zwane inaczej poznaniem zmysłowym lub percepcją; zrozumieć (udział inteligencji); działać (udział woli).

Pomimo istniejących różnic między przedmiotami szkolnymi a katechezą można mówić o wspólnych działaniach wychowawczych. Ważne jest współdziałanie, aby nauka szkolna nie była tylko zdobywaniem wiedzy, ale przede wszystkim umiejętności, sprawności i postaw. W przypadku katechezy szkolnej oprócz wiedzy o Bogu ważne jest świadectwo wiary katechety, a więc życie modlitwą i sakramentami⁵⁷.

⁵⁶ Por. J. KRASZEWSKI, *Katechizować*, s. 8-11.

⁵⁷ Por. J. SZPET, *Przyszłość lekcji religii w polskiej szkole*, Poznań 2002, s. 36; K. PAWLINA, *Młodzież końca XX wieku*, „Ateneum Kapłańskie” 533 (1998), s. 66; Z. JANCZEWSKI, *Katecheza w świadomości młodzieży szkół średnich w rejonie pilskim. Studium socjologiczno-pastoralne*, Poznań 2000, s. 227.

Współpraca katechetów ze szkołą i nauczycielami powinna zatem dokonywać się we wzajemnej służbie i zrozumieniu. W ten sposób w szkole będzie wypełniać się zadania wyznaczone przez Kościół, jak też wybrane cele i zadania szkoły⁵⁸. Zadania postawione przez Kościół koncentrują się wokół wychowania chrześcijańskiego i przekazywania nauki wiary (por. DKP 83). Natomiast zadania postawione przez szkołę wiążą się z „wbudowaniem katechezy w swoistą strukturę szkoły”⁵⁹. Związane jest to ściśle z

włączeniem nauczycieli religii w zakres odpowiedzialności za realizację programu wychowawczego i dydaktycznego szkoły (także szkolnego programu korelacji międzyprzedmiotowej i ścieżek edukacyjnych), jak również, z podleganiem szkolnych lekcji religii, takim samym, jak w przypadku, innych nauczycieli i przedmiotów nauczania, wymaganiom systematyczności i organizacji zajęć lekcyjnych oraz sprawowania nadzoru pedagogicznego (DKP 82).

Chodzi tu o wybór spośród celów i zadań szkoły takich, które niosą ze sobą podstawowe wartości etyczne i moralne. Katecheci powinni również włączać się w proces rozwijania krytycznych i twórczych zdolności wychowanków, aby w ten sposób przygotować ich do aktywnego zaangażowania w życie społeczeństwa i podjęcia za nie odpowiedzialności. W związku z tym od katechety wymaga się takiej organizacji procesu nauczania, która służy zaangażowaniu wszystkich sfer osobowości ucznia. Metody, środki, zasady czy pomoce katechetyczne są tu traktowane jako środek przekazu wiedzy religijnej. Ich właściwe zastosowanie wymaga odwoływania się do osiągnięć współczesnej dydaktyki, pedagogiki i psychologii. Dlatego też w szkolnym nauczaniu religii przywiązuje się wagę do wielości i różnorodności metod i technik wielostronnie aktywizujących uczniów oraz do materiałów edukacyjnych (np. kart pracy, technologii informacyjnej). Postuluje się twórcze wykorzystanie w toku katechezy zarówno elementów metodycznych obecnych w innych przedmiotach szkolnego nauczania, jak i metod właściwych katechezie (np.

⁵⁸ Por. R. MURAWSKI, *Ewangelizacyjny charakter katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992), z. 2, s. 184; G. PUCHAŁSKI, *Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Elbląskie” 3 (2001), s. 231-243; J. SZPET, *Ewangelizacyjny wymiar szkolnych lekcji religii*, w: S. DZIEKOŃSKI (red.), *Katecheza ewangelizacyjna w rodzinie, parafii, szkole*, Warszawa 2002, s. 185-204.

⁵⁹ P. TOMASIK, *Ewangelizacja – katecheza – nauczanie religii w szkole. Wyjaśnienie podstawowych terminów*, w: S. DZIEKOŃSKI (red.), *Ewangelizować czy katechizować?*, Warszawa 2002, s. 47.

metod biblijnych, liturgicznych). Zastosowanie strategii edukacyjnych w szkolnej katechezie ma na celu wspieranie integralnej edukacji religijnej⁶⁰.

*

Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej ma ukazywać uczenia w perspektywie chrześcijańskiej. Całościowe rozumienie wychowanka oznacza, że rodzice, katecheci i wychowawcy uwzględniają w wychowaniu wszystkie podstawowe sfery człowieczeństwa, a zatem sferę fizyczną, emocjonalną, intelektualną, moralną, duchową, religijną, społeczną, a także sferę wartości i wolności. Katecheci powinni budzić i stopniowo rozwijać w wychowanku przekonanie o tym, że chrześcijaninem jest się nie przez urodzenie w rodzinie chrześcijańskiej, ale z wolnego i przemyślanego wyboru ochrzczonego⁶¹. Nauczania i wychowania w katechezie i poprzez katechezę szkolną nie można ograniczyć tylko do wymiaru religijnego, ale trzeba mieć na względzie całego człowieka. Należy widzieć integralną formację, kształtującą osobowość wychowanka i jego postawę wobec otaczającego świata. Nie chodzi o przekaz wiedzy i systemu norm postępowania, ale o upodobnienie się do Jezusa Chrystusa i w ten sposób stania się prawdziwym chrześcijaninem⁶². Wychowanie i nauczanie na katechezie dokonuje się we wspólnocie, która jest właściwym środowiskiem kształtującym pełną osobowość ludzką i chrześcijańską. Sobór Watykański II naucza, że: „Człowiek z głębi swej natury jest istotą społeczną, toteż bez stosunków z innymi ludźmi nie może ani żyć, ani rozwinąć swoich uzdolnień” (KDK 12). Wspólnota w Kościele jest dziełem Bożym i ludzkim. Jej źródłem i wzorem jest wspólnota trynitarna osób Boskich – Ojca, Syna i Ducha Świętego⁶³.

Wychowanie chrześcijańskie w katechezie szkolnej to także nauka dobrego wyciecznika. Dokonuje się ono w konkretnej kulturze i poprzez kulturę, a jego

⁶⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Szkoła i religia. Przemówienie do kapłanów diecezji rzymskiej*, „L'Osservatore Romano” 4 (1981), s. 14; A. OFFMAŃSKI, *Katechizowany podmiotem przemian kulturowych w nauce w szkole*, w: J. STALA (red.), *Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania*, Kraków: WAM 2002, s. 15.

⁶¹ Por. J. SZPET, *Dydaktyka*, s. 36; J. CHARYTAŃSKI, *W kręgu zadań*, s. 191.

⁶² Por. J. BAGROWICZ, *Katecheza jako wychowanie*, „Horyzonty Wiary” 1996, nr 7, s. 38; J. CHARYTAŃSKI, *W kręgu zadań*, s. 179.

⁶³ Por. S. ŁABENDOWICZ, *Wychowanie społeczne*, s. 65; M. MAJEWSKI, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Lublin 1974, s. 92.

celem jest dostarczenie człowiekowi symboli, norm, wzorów i wartości⁶⁴. Przesłanie w zakresie wychowania chrześcijańskiego, jakie głosi Kościół, jest chrześcijańskim orędziem budzenia z uspienia moralnego, wymaga konsekwencji w myśleniu i działaniu. W wychowaniu chodzi o przekaz systemu norm postępowania i udzielenie pomocy w poszukiwaniu własnej tożsamości oraz upodobnienie się do Chrystusa przez służenie innym ludziom⁶⁵.

BIBLIOGRAFIA

- II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań: Pallottinum 2001.
- BAGROWICZ J., Edukacja religijna współczesnej młodzieży – źródła i cele, Toruń: UMK 2000.
- BAGROWICZ J., Katecheza jako wychowanie, „Horyzonty Wiary” 1996, nr 7, s. 38-47.
- BAGROWICZ J., Kościół w katechezie, „Collectanea Theologica” 46 (1976), f. 4, s. 197-206.
- BAGROWICZ J., Społeczny wymiar odpowiedzialności Kościoła za dzieło edukacji religijnej, „Studia Włocławskie” 11 (2009), s. 118-131.
- BINZ A., Katecheta: misja, zawód czy powołanie?, w: Z. MAREK (red.), W służbie człowiekowi, Kraków 1991, s. 89-101.
- BOŁOZ W., Sposoby odnajdywania norm moralnych, „Horyzonty Wiary” 6 (1995), s. 84-89.
- CHAŁUPNIAK R., Postawa wiary i jej kształtowanie na katechezie, „Katecheta” 44 (2000), nr 7-8, s. 6-11.
- CHARYTAŃSKI J., W kręgu zadań i treści katechezy, Kraków: WAM 1992.
- DŁUGOSZ A., Jak przygotowywać i oceniać katechezę, Częstochowa: Kuria Metropolitarna–Tygodnik „Niedziela” 1997.
- DZIEKOŃSKI S., Wychowanie religijne, w: R. CHAŁUPNIAK, J. KOCHEL, J. KOSTORZ W. SPYRA (red.), Wokół katechezy posoborowej. Księga pamiątkowa dedykowana Ks. Biskupowi Gerardowi Kuszowi, wykładowcy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, z okazji 65. rocznicy urodzin, Opole: RWWTUO 2004, s. 438.
- DZIEWIECKI M., Odpowiedzialna pomoc wychowawcza, Radom: Wyd. Ave 1999.
- FINKE M., Pedagogika wiary, Poznań: PWT 1996.
- Instrumentum Laboris Synodu Biskupów, Rzym 1977.
- JANCZEWSKI Z., Katecheza w świadomości młodzieży szkół średnich w rejonie pilskim. Studium socjologiczno-pastoralne, Poznań 2000.
- JAN PAWEŁ II, List do młodych całego świata „Parati semper” Ojca Świętego Jana Pawła II z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży, Rzym 1985.
- JAN PAWEŁ II, Przyszłość człowieka to sam człowiek. Homilia wygłoszona w czasie Mszy świętej dla rodzin w Portugalii (15 maja 1982), w: J. ŻUKOWICZ (red.), Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II. Antologia wypowiedzi, Kraków: Wyd. Naukowe PAT 1990, s. 90-93.
- JAN PAWEŁ II, Szkoła i religia. Przemówienie do kapłanów diecezji rzymskiej, „L'Osservatore Romano” 4 (1981), s. 14-16.

⁶⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *W imię przyszłości kultury*, s. 58-59.

⁶⁵ Por. J. CHARYTAŃSKI, *W kręgu zadań*, s. 179.

- JAN PAWEŁ II, W imię przyszłości kultury, w: M. RADWAN (red.), Jan Paweł II. Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie, Rzym–Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1988, s. 51-68.
- JAN PAWEŁ II, Wstańcie, chodźmy, Kraków: WAM 2004.
- JAN PAWEŁ II, Wychowanie młodego pokolenia zadaniem wszystkich, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/edukacja_03072004.html (dostęp: 14.02.2015).
- KLAUS B., Dziecko w rodzinie – zasady katolickiego wychowania, w: W. SZEWCZYK (red.), Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę, Warszawa: Michalineum 1992, s. 250-261.
- KRASZEWSKI J., Katechizować, ale jak?, Płock 1995.
- KUBIK W., Zasadnicze problemy współczesnej dydaktyki w katechezie, „Ateneum Kapłańskie” 418 (1978), nr 2, s. 230-235.
- KULPACZYŃSKI S., Kształtowanie postaw religijnych na katechezie, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 35 (1988), z. 6, s. 83-85.
- KUPISIEWICZ Cz., Podstawy dydaktyki ogólnej, Warszawa: BGW 1994.
- KURZYDŁO D., Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła, Kraków: WAM 2003.
- LECH S., Wymiar liturgiczny, w: M. MAJEWSKI (red.), Podstawowe wymiary katechezy, Kraków: Poligrafia Salezjańska 1991, s. 68-69.
- ŁABENDOWICZ S., Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1997.
- ŁABENDOWICZ S., Katecheza – wymiar biblijny, eklezjalny, liturgiczny, egzystencjalny, ekumeniczny, w: C. ROGOWSKI (red.), Leksykon pedagogiki religii, Warszawa: Verbinum 2007, s. 264-274.
- ŁABENDOWICZ S., Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej, w: M. ZAJĄC (red.), XXV lat nauczania religii w szkole, Lublin: Wyd. Natan 2015, s. 191-204.
- ŁABENDOWICZ S., Wychowanie społeczne w katechezie, „Zeszyty Formacji Katechetów” 42 (2011), nr 2, s. 59-70.
- ŁABENDOWICZ S., Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej, „Zeszyty Formacji Katechetów” 46 (2012), nr 2, s. 33-40.
- ŁABENDOWICZ S., Wychowanie w wierze podstawowym zadaniem katechezy, w: S. ŁABENDOWICZ (red.), Katecheza w służbie wiary, Radom: Wydawnictwo Diecezji Radomskiej „Ave” 2013, s. 107-120.
- MAJ A., Kompetencje pedagogiczne nauczyciela religii, „Zeszyty Formacji Katechetów” 60 (2016), nr 4, s. 77-88.
- MAJ A., Programy wychowawcze szkoły ku szkole wychowującej, „Zeszyty Formacji Katechetów” 12 (2003), nr 4, s. 63-75.
- MAJEWSKI M., Antropologiczna koncepcja katechezy, Lublin: KUL 1974.
- MAJEWSKI M., Spotkania katechezy z teologią, Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995.
- MAREK Z., Zbawcze orędzie w posłudze katechetycznej, w: Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji, Kraków: Poligrafia Salezjańska 1999, s. 90-118.
- MATERSKI E., Odpowiedzialność Kościoła za katechezę, Radom: Wydawnictwo Diecezjalne 1993.
- MATERSKI E., „Redemptor hominis” w katechezie, w: Jan Paweł II naucza, t. V, Lublin 1982, s. 136-150.
- MEDICA G., Documento di Base. Komentarz, Torino 1972.
- MIERZWIŃSKI B., Łowickie przesłanie Jana Pawła II wyzwaniem dla rodziny i szkoły w wychowaniu młodego pokolenia Polaków, „Studia Loviciensia” 9 (2007), s. 43-54.

- MIERZWIŃSKI B., Pedagogizacja małżonków. Relacje między mężczyzną a kobietą w małżeństwie, „Paedagogia Christiana” 2000, nr 1 (5), s. 189-206.
- MURAWSKI R., Ewangelizacyjny charakter katechezy, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992), z. 2, s. 183-186.
- OFFMAŃSKI A., Katechizowany podmiotem przemian kulturowych w nauce w szkole, w: J. STALA (red.), Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania, Kraków: WAM 2002, s. 14-23.
- OLBRYCHT K., Dylematy współczesnego wychowania, „Znak” 43 (1991), s. 43-45.
- OSEWSKA E., Formułowanie celów jednostki katechetycznej, „Katecheta” 47 (2003), nr 5, s. 45-48.
- PAPIESKA RADA DS. RODZINY, Ludzka płciowość: prawda i znaczenie, Łomianki: Instytut Studiów nad Rodziną 1996.
- PAWLINA K., Młodzież końca XX wieku, „Ateneum Kapłańskie” 533 (1998), s. 64-66.
- PRZETACZNIK-GIEROWSKA M., MAKIEŁŁO-JARŻA G., Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego, Warszawa: WSIP 1992.
- PUCHALSKI G., Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II, „Studia Elbląskie” 3 (2001), s. 231-243.
- RATZINGER J., Drogi wiary w dobie współczesnych przemian, „Communio” 12 (1992), nr 2, s. 125-128.
- REJMONIAK S., Liturgia w katechezie, w: R. MURAWSKI (red.), Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 1989, s. 308-323.
- RUSECKI M., Wiara odpowiedzią na Boże wezwanie, w: M. RUSECKI, Być chrześcijaninem dziś. Teologia dla szkół średnich, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1992, s. 57-67.
- SKÓRNY Z., Psychologia wychowawcza dla nauczycieli, Warszawa: WSIP 1992.
- SKREZCKO A., Wychowanie, w: E. OZOROWSKI, Słownik Małżeństwa i Rodziny, Warszawa-Łomianki: ATK 1999, s. 474-476.
- STALA J., Współpraca rodziny, szkoły i parafii w dziele wychowania, w: J. STALA (red.), Dydaktyka katechezy, cz. I, Tarnów: Biblos 2004, s. 350-352.
- SZPET J., Dydaktyka katechezy, Poznań: UMK 1999.
- SZPET J., Ewangelizacyjny wymiar szkolnych lekcji religii, w: S. DZIEKOŃSKI (red.), Katecheza ewangelizacyjna w rodzinie, parafii, szkole, Warszawa: UKSW 2002, s. 185-204.
- SZPET J., Inicjacyjna funkcja katechezy, „Horyzonty Wiary” 7 (1996), nr 3, s. 55-72.
- SZPET J., Przyszłość lekcji religii w polskiej szkole, Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha 2002.
- SZPET J., Treści i źródła katechezy, w: J. STALA (red.), Dydaktyka katechezy, cz. I, Tarnów: Biblos 2004, s. 128-129.
- SZPET J., JACKOWIAK D., Lekcje religii szkołą wiary, Poznań: Płocki Instytut Wydawniczy 1996.
- SZTABA M., Społeczny wymiar wychowania chrześcijańskiego w nauczaniu Kościoła katolickiego, „Katecheta” 55 (2011), nr 5, s. 50-58.
- ŚNIEŻYŃSKI M., Realizacja zajęć katechezy w podającym toku nauczania (wyniki badań), w: M. ŚNIEŻYŃSKI (red.), Katecheta w szkole. Poradnik pedagogiczny, Kraków 1994, s. 189-199.
- TOMASIK P., Ewangelizacja – katecheza – nauczanie religii w szkole. Wyjaśnienie podstawowych terminów, w: S. DZIEKOŃSKI (red.), Ewangelizować czy katechizować?, Warszawa: VERBINUM Wydawnictwo Księży Werbistów 2002, s. 23-51.
- WISTUBA H., Współpraca rodziców z katechetą w nauczaniu wiary, „Katecheta” 14 (1970), s. 254-256.
- WOJTYŁA K., Miłość i odpowiedzialność, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1986.
- WROŃSKA H., Katecheza podstawowym zadaniem Kościoła, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 37 (1990), z. 6, s. 43-54.

WYCHOWANIE CHRZEŚCIJAŃSKIE W KATECHEZIE SZKOLNEJ

S t r e s z c z e n i e

Pojęcie „wychowanie chrześcijańskie” jest wieloznaczne i różnie interpretowane. Utożsamia się go z katechezą lub z wychowaniem do wiary. Jest ono „pomocą udzielaną człowiekowi w realizacji jego człowieczeństwa, w nadaniu życiu człowieka ostatecznego sensu rozumianego na ogół jako zjednoczenie człowieka z Bogiem poprzez praktykowanie miłości bliźniego” (DWCH 2). Wychowanie chrześcijańskie w katechezie szkolnej oznacza, że rodzice, nauczyciele i wychowawcy oraz katecheci uwzględniają podstawowe sfery oddziaływań, a zatem sferę fizyczną, emocjonalną, intelektualną, moralną, duchową, religijną, społeczną, a także sferę wartości i wolności. Rozumienie człowieka jako osoby leży u podstaw koncepcji wychowania. Wychowanie podczas szkolnej katechezy zakłada rozwijanie umiejętności, sprawności, zainteresowań oraz posługiwanie się zdobytymi wiadomościami. W związku z tym katecheza powinna obejmować wychowanie biblijne, liturgiczne, moralne i wspólnotowo-misyjne. Wychowanie w katechezie szkolnej ma ukazywać ucznia w perspektywie chrześcijańskiej. Rodzice, a następnie katecheci oraz duszpasterze powinni rozwijać sprawności duchowe i budzić radość z chrześcijańskiego życia.

Słowa kluczowe: katecheza; katecheza szkolna; wychowanie chrześcijańskie.

CHRISTIAN EDUCATION IN SCHOOL CATECHESIS

S u m m a r y

The term “Christian education” is ambiguous and open to interpretation. It is identified with catechesis and education in faith. The Christian education is a “help given to man in the formation of manhood in the pursuit of his ultimate end, which is generally understood as the union of man with God through the practice of charity” (*Gravissimum Educationis*, No. 2). The Christian education in school catechesis means that parents, teachers, educators and religion teachers take into account the basic spheres of educational influence in their actions, i.e. the physical, emotional, intellectual, moral, spiritual, religious, and social sphere, as well as the sphere of values and freedom. The understanding of man as a human person underlies the concept of education. Education in school catechesis involves developing the student's abilities, skills and interests, and providing the opportunity to apply the knowledge acquired during classes. Therefore, catechesis should include biblical, liturgical, moral as well as communal and missionary education. Education in school catechesis is to show the student in the Christian perspective. Parents, religion teachers and priests should develop the student's spiritual skills and awake the joy of the Christian life among them.

Key words: catechesis; catechesis school; christian education.